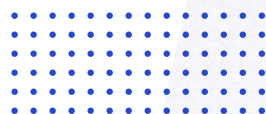

FUNDACJA
NIE WIDĄĆ PO MNIE

DLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI

Wszystko, co powinieneś wiedzieć o dysleksji i specyficznych trudnościach w uczeniu się

FUNDACJA
NIE WIDĄĆ PO MNIE

COPYRIGHT © FUNDACJA NIE WIDĄĆ PO MNIE 2023

Tytuł: Wszystko, co powinieneś wiedzieć o dysleksji i specyficznych trudnościach
w uczeniu się

ISBN: 978-83-67802-49-9

Autor: dr Katarzyna Warchoń-Biedermann

Korekta: Urszula Szybowicz

Korekta składu: Kamila Olejnik

Kolaże w książce: zdjęcia iStock, kolaż Marcin Czaja

Skład: Marcin Czaja

SP ZOZ Centrum Leczenia Dzieci
i Młodzieży w Zaborze
ul. Zamkowa 1
66-003 Zabór
NIP: 973-058-82-81
REGON: 970774176
KRS: 0000004995

Województwo Lubuskie
Departament Ochrony Zdrowia
Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Lubuskiego
w Zielonej Górze
ul. Podgórna 7
65-057 Zielona Góra
NIP: 973-05-90-332
REGON: 970770089

Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży w Zielonej Górze
ul. Monte Cassino 21B, 65-561 Zielona Góra, kontakt@poradniapozytywka.pl

Partnerski projekt „Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży w Zielonej Górze” realizowany od 01.01.2021r. do 30.06.2023r.
w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

- 1** — **Wprowadzenie**
- 2** — **Co to są trudności w uczeniu się?**
- 3** — **Krótką historia badań nad trudnościami w uczeniu się**
- 4** — **Konieczna jest diagnostyka!**
- 5** — **Jakie są typy dysleksji?**
- 6** — **Szukaj wiarygodnych informacji i profesjonalnego wsparcia!**
- 7** — **Opinia i co dalej...**

Wprowadzenie

To opracowanie dotyczy trudności edukacyjnych, które również nazywane są **trudnościami w uczeniu się**. Największą uwagę poświęcamy specyficznym zagadnieniom takim jak dysleksja, które objawiają się problemami w opanowaniu materiału wzrokowego i słuchowego (dźwiękowego), czytaniu, rozumieniu oraz obniżonymi umiejętnościami matematycznymi.

Co to są trudności w uczeniu się?

Jest to termin ogólny, który najczęściej używa się, opisując ogólne problemy przyswajania materiału skutkujące niezadawalającymi wynikami w nauce.

Przede wszystkim jednak termin ten odnosi się do trudności specyficznych takich jak problemy z czytaniem, pisaniem wyraźnym lub ortograficznym oraz z liczeniem (arytmetyką).

Trudności te są niezależne od ucznia, czyli nie wynikają z niewystarczającej pracy w domu lub obniżonej motywacji. Kontrastują one zwykle z ogólnymi zdolnościami i inteligencją dziecka, które poza tym rozwija się tak jak jego rówieśnicy.

Krótką historia badań nad trudnościami w uczeniu się

Tematyka trudności w uczeniu się interesowała badaczy od dawna. Pierwsze prace na ten temat pojawiły się w ostatnich dziesięcioleciach XIX wieku. Dysleksja rozwojowa została opisana po raz pierwszy przez dwóch lekarzy – Jamesa Hinselwooda i Williama Pringle Morgana. Dr Hinselwood jest autorem pojęcia "ślepoty na słowa". Używał go, opisując charakterystyczne objawy dysleksji. Z kolei Dr Morgan w 1896 roku przedstawił w swojej pracy przypadek chłopca nazwiskiem Percy F., który miał szczególne trudności w nauce.

Percy F. jest dobrze wyrosniętym chłopcem w wieku lat czternastu. Jest najstarszym synem, drugim dzieckiem w siedmioosobowej rodzinie.

Zawsze był bystry i inteligentny. Był szybki w grach i w niczym nie ustępował rówieśnikom.

Jego wielką trudnością było i jest to, że nie może się nauczyć czytać.

Niemożliwość nauczenia się czytania jest tak niezwykła i wzbudzająca uwagę, że nie mam wątpliwości, że wynika z wady wrodzonej.¹

Uważa się, że przypadek Percy'ego F. był pierwszym opisanym studium dysleksji. Jednak wiele lat wcześniej lekarz z Dublina – William Wilde² – opublikował pracę, w której opisał dzieci z zaburzeniami językowymi. Jak to ujął Wilde, dzieci te "choć nie były głuche, nie słyszały".

1 cyt. za: Philip Kirby, Kate Nation, Margaret Snowling & William Whyte (2020) The Problem of Dyslexia: historical perspectives, Oxford Review of Education, 46:4, 409-413, DOI: 10.1080/03054985.2020.1770020 (tłum. własne)

2 William Wilde był ojciec znanego pisarza Oscara Wilde'a.

Termin **trudności w uczeniu się** po raz pierwszy pojawił się na początku lat 60. XX wieku. Warto zaznaczyć, że jego objaśnienia nadal ograniczają się do samego opisu zjawiska. Do tej pory nie udało się w pełni określić jego przyczyn. Przypuszcza się jednak, że na trudności w uczeniu się wpływają nie tylko czynniki genetyczne, ale również środowiskowe. W Polsce pojęcie to odnosi się do trudności niespecyficznych i specyficznych w uczeniu się.

Niespecyficzne trudności w uczeniu się (czasem nazywane trudnościami ogólnymi)

często towarzyszą niepełnosprawności intelektualnej, schorzeniom ośrodkowego układu nerwowego, niedowidzeniu lub niedosłyszeniu. Mogą też mieć związek z obniżoną motywacją do nauki, zaniedbaniem pedagogicznym (opuszczanie lekcji np. z powodu choroby) lub zaniedbaniem dziecka w rodzinie (nieodpowiednia praca z uczniem w domu).

Specyficzne trudności w uczeniu się

pojawiają się, mimo że dziecko rozwija się prawidłowo i znajduje się w tzw. normie intelektualnej. Odnoszą się przede wszystkim do problemów z nauką czytania, pisania i liczenia. Trudności specyficzne występują pomimo właściwych warunków do nauki i odpowiedniej opieki rodzicielskiej.

Do specyficznych zakłóceń zaliczają się:

DYSLEKSJA

W tradycyjnym rozumieniu odnosi się do trudności z czytaniem. Wiąże się m.in. z problemami ze zrozumieniem i zapamiętaniem czytanego tekstu, zwolnionym tempem czytania, niepoprawnym odczytywaniem kolejnych linijek. Obecnie coraz częściej określenia tego używa się szerzej w odniesieniu do specyficznych trudności w uczeniu się. Dysleksja w szerszym rozumieniu oznacza nie tylko trudności z czytaniem, ale również z opanowaniem pisania czytelnego i/lub zgodnie z regułami ortografii oraz z nauką liczenia, czyli dyskalkulii, którą opisaliśmy poniżej.³

³ Trudności w pisaniu zgodnie z zasadami ortografii nazywane są również dysortografią, a niemożność pisania wyraźnie i czytelnie to dysgrafia.

DYSKALKULIA

Jej typowe cechy to trudności w zrozumieniu związku między zapisem a wielkością (np. niemożność zrozumienia, że jedna kredka plus jedna kredka to dwie kredki), odczytywaniu najprostszych symboli i wykonywaniu działań matematycznych lub tabliczki mnożenia. Jej zwiastuny są zauważalne już w wieku przedszkolnym, a trudności zwykle nasilają się w czasie nauki.^{4 5}

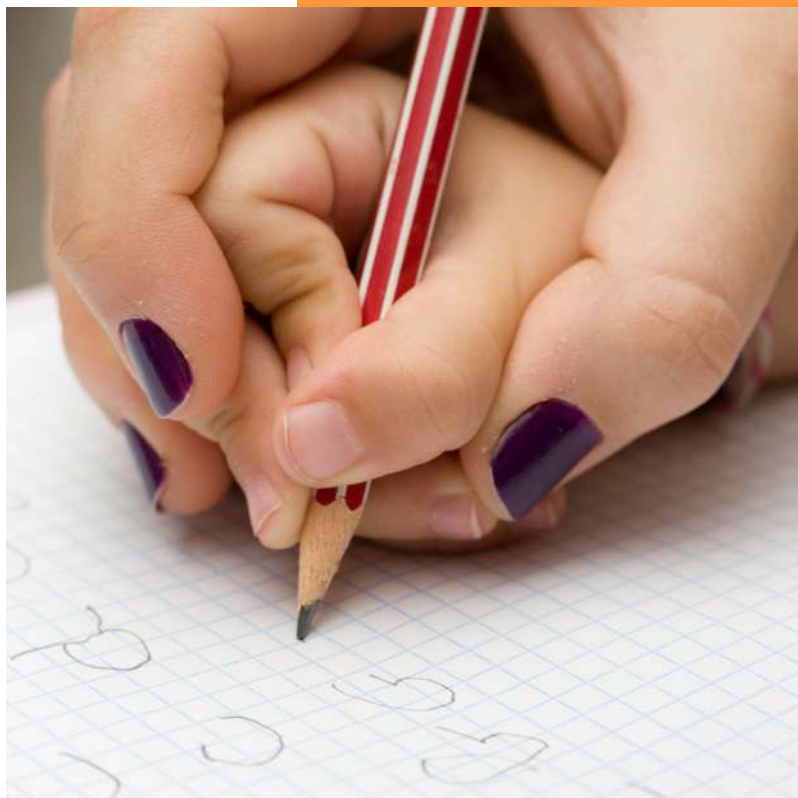
Do trudności w uczeniu się czasami zalicza się także dysfonia, która charakteryzuje się osłabionym, cichym i niewyraźnym mówieniem oraz specyficzne zaburzenia językowe (SLI). SLI (skrót pochodzi od nazwy w języku angielskim: specific language impairment) są to zaburzenia mowy, które występują mimo prawidłowej budowy i sprawności narządów artykulacyjnych. Charakteryzują się zakłóceniami w opanowaniu mowy i porozumiewaniu się za jej pomocą. Obejmują m.in. trudności ze znalezieniem odpowiedniego słowa, zrozumieniem znaczenia poszczególnych wyrazów oraz doбором odpowiednich wyrażań, a także trudnościami z wypowiedzianiem własnych myśli. U osób ze SLI można również zaobserwować problemy z rozróżnianiem słów lub dźwięków brzmiących podobnie (fonemów), a także z wymawianiem i odmianą (np. odmianą czasowników przez osoby, a rzeczowników przez przypadki).

4 Wykorzystywanie palców do obliczeń nie musi być oznaką dyskalkulii, ale może być przydatną w obliczeniach strategią. Jednakowoż, jeśli dziecko wykorzystuje palce do często wykonywanych obliczeń (1+1 lub 1+2) może to wskazywać na trudności w uczeniu się matematyki.

5 Dysleksja w szerszym rozumieniu obejmuje również dyskalkulię.

Szczególną rolę w wychwytywaniu nieprawidłowości, które mogą sugerować, że uczeń ma ryzyko dysleksji, mają nie tylko nauczyciele, ale także rodzice. Już u dzieci przedszkolnych, które nie uczą się jeszcze pisać, ani czytać, można zauważyć niektóre objawy wskazujące, że rozwój funkcji percepcyjno-motorycznych jest nieharmonijny.

Kiedy dziecko pójdzie do zerówki lub rozpocznie naukę w szkole podstawowej, sygnały te staną się bardziej wyraźne. Pamiętaj, że czytanie, podobnie jak pisanie i liczenie, jest możliwe dzięki szeregowi "niezauważalnych" umiejętności związanych m.in. ze wzrokiem, słuchem i uwagą. W przypadku czytania te umiejętności to np. przewidywanie, przeglądanie, wyszukiwanie i rozpoznawanie powiązań między literami lub dwuznakami.

Codziennie przyglądaj się dziecku, kiedy się bawi, rysuje, śpiewa, tańczy i opowiada. Istniejących trudności nie wyolbrzymiaj, ale też nie bagatelizuj.

Jakie są zwiastuny specyficznych zaburzeń uczenia się w wieku przedszkolnym?

Trudności z nauczeniem się przedszkolnych rymowanek lub wierszyków

Trudności w nauce (i zapamiętywaniu) poszczególnych liter alfabetu

Trudności w zapamiętaniu i/lub rozpoznawaniu liter we własnym imieniu

Błędne wymawianie znanych słów i uporczywe "dziecięce gadanie"

Historia rodzinna (w rodzinie były osoby, które miały trudności z czytaniem i/lub ortografią, matematyką lub miały bardzo nieczytelny charakter pisma)

Konieczna jest diagnostyka!

Obserwacja jednak nie wystarcza. Dysleksji nie można też stwierdzić u dziecka samemu. Nie da się również z niej wyrosnąć. Wczesne rozpoznanie dysleksji sprawi jednak, że dziecko i rodzice lepiej zrozumieją przyczyny trudności.

Zanim pójdziesz do poradni.

Jeśli twoje dziecko jest uczniem, to procedura postępowania jest następująca:

- Rodzic lub nauczyciel kieruje wniosek do dyrektora szkoły o przeprowadzenie badania w poradni psychologiczno-pedagogicznej.
- Rada Pedagogiczna (wszyscy nauczyciele) opiniuje wniosek na prośbę dyrektora szkoły.
- Dyrektor przygotowuje uzasadnienie wniosku o badanie dziecka w oparciu o jej opinię.
- Uczeń otrzymuje skierowanie na badanie w poradni psychologiczno-pedagogicznej⁶.

Pełne postępowanie diagnostyczne w celu postawienia ostatecznej diagnozy dysleksji rozwojowej przeprowadzane jest w poradni. W Polsce proces ten odbywa się według przyjętych w Europie kryteriów z zastosowaniem powszechnie stosowanych kwestionariuszy i testów.

⁶ Badanie powinno być wykonane w poradni publicznej, aby miało moc wiążącą. W takiej instytucji jest też całkowicie bezpłatne.

Procedura składa się z następujących etapów:

Analiza dokumentacji z uwzględnieniem m.in. opinii nauczycieli o funkcjonowaniu poznawczym dziecka oraz dzienników pracy z uczniem.

Wywiad z rodzicami/opiekunami, który dotyczy przebiegu rozwoju jego podopiecznego, występowania zaburzeń w uczeniu się w rodzinie oraz sytuacji rodzinnej.

Badanie psychologiczne, czyli ocena funkcjonowania intelektualnego dziecka wraz z badaniem inteligencji. W przypadku dysleksji szczególną uwagę zwraca się na to, czy dziecko znajduje się w normie intelektualnej, ponieważ przynajmniej przeciętny poziom inteligencji jest jednym z kryteriów specyficznych zaburzeń w uczeniu się. Dopiero potem ma miejsce ocena rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych i językowych, które są niezbędne w czasie pisanja i czytania. Ponadto, psycholog może przeprowadzić badanie osobowości małego dziecka. Wiadomo, że część dzieci z dysleksją ma objawy psychologiczne takie jak lęk, obniżenie nastroju oraz zaburzenia uwagi.

Kolejnym badaniem jest pedagogiczna ocena poziomu opanowania wiadomości, umiejętności szkolnych oraz trudności w uczeniu się. Ocena umiejętności czytania składa się m.in. ze sprawdzianów znajomości liter, techniki czytania (np. głoskami, sylabami, lub wyrazami), szybkości czytania, określenia typu błędów w czytaniu oraz rozumienia przeczytanego tekstu. Badanie pedagogiczne obejmuje także wszechstronną ocenę umiejętności pisania.

Dziecko może także otrzymać skierowanie na badania dodatkowe takie jak badanie logopedyczne, neurologiczne, laryngologiczne, okulistyczne. Pełna ocena pozwoli na określenie przyczyn jego problemów oraz umożliwi przygotowanie odpowiedniego planu terapii pedagogicznej.

Jakie są typy dysleksji?

Nie ma jednoznacznej definicji dysleksji, na którą mogliby zgodzić się wszyscy. Cały czas trwają również dyskusje odnośnie jej typów i kryteriów rozpoznania. Część specjalistów uznaje dysgrafię, dyskalkulię i dysortografię za osobne zaburzenia. Natomiast trudności z czytaniem określa się jako dysleksję właściwą. W niniejszej pracy termin dysleksja jest terminem ogólnym, który odnosi się do specyficznych trudności w uczeniu się, nie tylko do trudności z czytaniem.

Podział ze względu okres pojawienia się objawów

Dysleksja rozwojowa (pierwotna)

Jest związana z zakłóceniami w procesie rozwoju dziecka. W tym przypadku zwiastuny można zaobserwować już u dzieci przed rozpoczęciem "poważnej" nauki szkolnej (opisujemy je wcześniej). W odniesieniu do młodszych uczniów z dysleksją rozwojową, które nie ukończyły jeszcze 10. roku życia, używa się często określenia "ryzyko dysleksji".

Dysleksja nabyta (wtórna)

Pojawia się zwykle nagle. Ma ona charakter nabyty, jeśli specyficzne trudności w uczeniu się pojawiają się w związku z chorobą lub uszkodzeniem ośrodkowego układu nerwowego (np. w następstwie udaru lub wypadku).

Podział ze względu na nasilenie objawów

Poszczególne przypadki dysleksji różnią się stopniem nasilenia objawów.

→ Dysleksja łagodna

→ Dysleksja umiarkowana

→ Dysleksja głęboka (bardzo nasilona)

Podział ze względu na zaburzone funkcje

→ Dysleksja typu wzrokowego (optodysleksja)

U jej podłoża leżą zaburzenia spostrzegania wzrokowego, pamięci wzrokowej, koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz wzrokowo-przestrzennej. Należy oczywiście pilnować, żeby dziecko nosiło okulary przez cały czas, ale to nie wystarcza, Optodysleksja może być bowiem związana z nieprawidłowym ruchem gałek ocznych lub zaburzeniami widzenia obuocznego.⁷

→ Dysleksja typu słuchowego

Wynika z zaburzeń percepcji słuchowej, pamięci słuchowej, funkcji językowych.

→ Dysleksja mieszana lub typu mieszanego

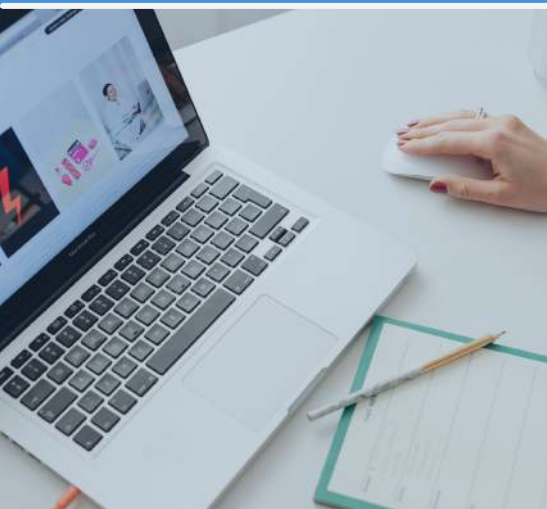
Wiąże się z zaburzeniami spostrzegania, pamięci wzrokowej i słuchowej, wzrokowo-słuchowej i wyobraźni przestrzennej.

→ Dysleksja integracyjna

Spowodowana jest zakłóceniami koordynacji poszczególnych funkcji percepcyjno-motorycznych.

⁷ Terapią dysleksji typu wzrokowego zajmują się np. optometryści i ortoptyci.

Szukaj wiarygodnych informacji i profesjonalnego wsparcia!

Z badań wynika, że bliscy dzieci z dysleksją nie mają wsparcia, czują się niezrozumiani i izolowani wśród rodziców, a nawet we własnej rodzinie. W związku z tym poszukują zrozumienia np. na forach internetowych. Wielu ma też potrzebę dowiedzenia się więcej na temat dysleksji i poszukuje informacji w sieci. Jest to jak najbardziej naturalnym i właściwym sposobem radzenia sobie w różnych sytuacjach.

Należy jednak zwrócić uwagę na źródła, z jakich korzystamy. Szukajmy informacji wiarygodnych, podpisanych imieniem i nazwiskiem autora, który jest specjalistą w tej dziedzinie.

Warto sięgnąć też podręczniki, których autorami są osoby z odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem. Jeśli czytamy internetowe artykuły naukowe, to wybierajmy tylko te pochodzące z recenzowanych czasopism. Warto również zapoznać się z materiałami, które opublikowano na stronach internetowych poradni psychologiczno-pedagogicznych lub szkół. Jeśli mamy pytania, to poszukujmy informacji u źródła. Pytajmy psychologa, pedagoga lub innego specjalisty, a niekoniecznie innych rodziców na forum.

Opinia i co dalej...

Po otrzymaniu opinii potwierdzającej specyficzne trudności w uczeniu się wielu rodziców odczuwa ulgę. Wynika z faktu, że wreszcie udało się określić przyczyny trudności dziecka.

Rodzice bardzo często jednak obawiają się wpływu tych zaburzeń na życie dziecka. Mogą również poszukiwać osoby, która jest winna sytuacji.

Za dysleksję dziecka nie można jednak obwiniać ani siebie, ani nikogo innego (szkoły, nauczycieli, drugiego rodzica). Otrzymanie opinii nie oznacza też, że można "usiąść na laurach". To jest raczej sygnał do działania. W opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznej znajdują się zalecenia do dalszej pracy z dzieckiem, do których należy podejść poważnie.

Ważne jest np. aby z dzieckiem ćwiczyć codziennie, a nie tylko od czasu do czasu. Dzięki systematycznym i wytrwałym treningom będzie mogło ono rozwinąć swój potencjał rozwojowy i osiągnąć sukces w życiu zawodowym.

Drogi rodzicu, uwierz, że dasz radę!

FUNDACJA NIE WIDAĆ PO MNIE

edukacja zdrowotna w woj.lubuskim

Piśmiennictwo

1. Bonifacci P, Montuschi M, Lami L, Snowling MJ. Parents of children with dyslexia: cognitive, emotional and behavioural profile. *Dyslexia*. 2014 May;20(2):175-90. doi: 10.1002/dys.1469. Epub 2013 Nov 21. PMID: 24265066.
2. Haberstroh S, Schulte-Körne G. The Diagnosis and Treatment of Dyscalculia. *Dtsch Arztebl Int*. 2019 Feb 15;116(7):107-114. doi: 10.3238/arztebl.2019.0107. PMID: 30905334; PMCID: PMC6440373.
3. Kirby, P., Nation, K., Snowling, M., Whyte, W.: The problem of dyslexia: historical perspectives. *Oxf. Rev. Educ.* 46(4), 409-413 (2020). <https://doi.org/10.1080/03054985.2020.1770020>
4. Snowling MJ, Hulme C, Nation K. Defining and understanding dyslexia: past, present and future. *Oxf Rev Educ*. 2020 Aug 13;46(4):501-513. doi: 10.1080/03054985.2020.1765756. PMID: 32939103; PMCID: PMC7455053.
5. Wilmot A, Pizzey H, Leitão S, Hasking P, Boyes M. "I struggle at times to see her struggle": Mothers' perspectives on dyslexia-related school struggles and the inter-connected nature of mother and child well-being. *Dyslexia*. 2023 May;29(2):136-150. doi: 10.1002/dys.1733. Epub 2023 Feb 8. PMID: 36755469.

0 Fundacji

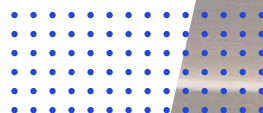
Pogorsząca się sytuacja związana ze zdrowiem psychicznym społeczeństwa zmotywowała nas do spojrzenia na problem od strony zdrowia publicznego, którego niezwykle istotnym i ważnym elementem jest aspekt psychiczny.

Z potrzeby mówienia otwarcie o problemach i oswojania społeczeństwa z tematami zdrowia psychicznego zrodziła się koncepcja Fundacji Nie Widać Po Mnie.

Celem Fundacji jest budowanie świadomości z zakresu zdrowia publicznego z nastawieniem na zdrowie psychiczne i zaburzenia psychospołeczne wśród Polaków, a także wspieranie rodziców, placówek oświatowych i ochrony zdrowia, budowanie świadomości z zakresu profilaktyki zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży oraz edukacja w zakresie szybkiego reagowania na pojawiające się trudności i kryzysy.

Fundacja obejmuje także swoim wsparciem personel medyczny. Organizujemy szkolenia z zakresu wsparcia psychologicznego, wypalenia zawodowego, mobbingu i komunikacji z pacjentem wśród personelu medycznego, który szczególnie teraz zgłasza wypalenie zawodowe i problemy ze zdrowiem psychicznym.

www.niewidacpomnie.org

FUNDACJA
NIE WIDĄĆ PO MNIE